

7.6.2011 / lyhennetty versio

Etikettivirheen (faux pas) tunnistamistesti (Aikuisten versio)
Lyhennetty versio

Faux Pas Recognition Test

Suomennos: Anna-Riitta Saarenketo, PsM ja Päivi Hämäläinen, PsT

Alkuperäisversio: Valerie Stone & Simon Baron-Cohen

The permission to translate the test in Finnish was kindly granted on behalf of Professor Baron-Cohen by Mr. John Cromie, ARC Webmaster. The stories were translated by authors (Saarenketo & Hämäläinen) and checked by professional translator to make sure that the language used was correct and translation was as close as possible to the original. Names of persons, places etc. were changed to fit a Finnish context. In addition to original version, shortened version (eight stories) was developed for research use.

Correspondence to:

Anna-Riitta Saarenketo, PsM, Rehabilitation Clinic of Turku University Hospital,
annariitta.saarenketo@gmail.com , +358 2 313 4215

References:

Stone, V.E., Baron-Cohen, S. & Knight, R.T. (1998). Frontal lobe contributions to theory of mind. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 10, 640-656.
 Gregory, C. , Lough, S., Stone, V.E., Erzincinoglu, S., Martin, L., Baron-Cohen, S. & Hodges, J. (2002). Theory of mind in frontotemporal dementia and Alzheimer's disease: Theoretical and practical implications. *Brain*, 125, 752-64.

The adult version was roughly based on the children's version of the test used in:
 Baron-Cohen, S., O'Riordan, M., Jones, R., Stone, V.E. & Plaisted, K. (1999). A new test of social sensitivity: Detection of faux pas in normal children and children with Asperger syndrome. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 29, 407-418.

Faux Pas test original version: Stone & Baron-Cohen (1998), shortened Finnish version: Saarenketo & Hämäläinen (2011)

Etikettivirhetestin (faux pas – testin) esittäminen:

Tulosta tekstistä versio, jossa on vain tarinat, ei kysymyksiä. Laita tarina tutkittavan eteen pöydälle. Sano: **“Luen sinulle muutaman lyhyen tarinan ja kysyn niihin liittyviä kysymyksiä. Sinulla on kopio tarinasta edessäsi, joten voit seurata tarinaa siitä.”**

Lue sitten tarinat ja kysy kysymykset. Jos tutkittava vastaa ensimmäiseen kysymykseen: “Ei - kukaan ei sanonut mitään, mitä ei olisi pitänyt sanoa tai mikä olisi ollut kiusallista”, siirry tarinan kontrollikysymyksiin (kysymykset 7 ja 8).

Kysy kontrollikysymykset jokaisesta tarinasta huolimatta siitä, miten tutkittava vastaa ensimmäiseen kysymykseen.

Merkitse vastaukset Pisteytyslomakkeeseen.

TARINA 3 (Kontrolli)

Jari oli ostamassa pukuunsa sopivaa paitaa. Myyjä näytti hänelle useita paitoja. Jari katseli niitä ja löysi lopulta sopivan värisen paidan. Kokeillessaan sitä hän kuitenkin huomasi, ettei se ollut sopivan kokoinen. “Luulenpa, että paita on liian pieni”, Jari sanoi myyjälle. “Ei hätää”, myyjä sanoi, “saamme suurempia kokoja ensi viikolla”. “Hienoa. Tulen silloin uudestaan”, Jari sanoi.

Kysy:

1. Sanoiko joku jotain, mitä ei olisi pitänyt tai mikä oli kiusallista? (EI = 2 pistettä, KYLLÄ = 0 piste)

Kontrollikysymykset:

7. Mitä Jari halusi ostaa tarinassa? (Paitaa = 1 piste)
8. Miksi hän suunnitteli tulevansa uudestaan seuraavalla viikolla? (Koska silloin kauppaan tulee suurempia kokoja = 1 piste)

TARINA 2 (Faux Pas)

Helenan aviomies suunnitteli Helenalle yllätysjuhlia tämän syntymäpäivän kunniaksi. Aviomies kutsui juhliin Saaran, Helenan ystävän, ja sanoi hänelle: “Älä kerro kenellekään, älä ainakaan Helenalle.” Päivää ennen juhlia Helena oli käymässä Saaran luona. Saara läikytti vahingossa kahvia uudelle puvulleen, joka roikkui tuolinkarmilla. “Voi ei!” Saara sanoi. “Olin aikonut laittaa tämän puvun sinun juhliisi!” “Mihin juhliin?” kysyi Helena. “Tulepas niin katsotaan, saammeko tahran pois puvusta”, sanoi Saara.

Kysy:

1. Sanoiko joku jotain, mitä ei olisi pitänyt tai mikä oli kiusallista? (*KYLLÄ = 1 piste, EI = 0 pistettä*)
Jos vastaus on KYLLÄ, siirry kysymykseen 2. Jos EI, siirry kysymykseen 7.
2. Kuka sanoi jotain sellaista, mitä ei olisi pitänyt tai mikä oli kiusallista? (*Saara, nainen joka läikytti kahvia = 1 piste*)
3. Miksi hänen ei olisi pitänyt sanoa sitä tai miksi se oli kiusallista? (*Yllätysjuhlat paljastuivat Helenalle / vastaus joka osoittaa kömmähdyksen ymmärtämisen = 1 piste*)
4. Miksi ajattelet hänen sanoneen niin? (*Vahingossa / ei muistanut että yllätysjuhlat = 1 piste*)
5. Muistiko Saara, että juhlat olivat yllätysjuhlat? (*Ei = 1 piste*)
6. Miltä luulet, että Helenasta tuntui? (*Yllättynyt, hämmästyntynyt = 1 piste*)

Kontrollikysymykset:

7. Kenelle tarinassa suunniteltiin yllätysjuhlia? (*Helenalle = 1 piste*)
8. Mitä puvulle läikkyi? (*Kahvia = 1 piste*)

TARINA 5 (kontrolli)

Pekka meni parturiin leikkauttamaan hiuksiaan. “Miten haluat hiuksesi leikattavan”, parturi kysyi. “Haluaisin pitää nykyisen mallin, mutta lyhentää sitä muutamalla sentillä”, Pekka vastasi. Parturi leikkasi hiukset edestä hieman epätasaisesti ja joutui leikkaamaan lisää tasoittaakseen niitä. “Pelkäänpä, että hiuksistasi tuli lyhyemmät kuin pyysit”, parturi sanoi. “Ei se mitään”, Pekka sanoi “ne kasvavat takaisin”.

Kysy:

1. Sanoiko joku jotain, mitä ei olisi pitänyt tai mikä oli kiusallista? (*EI = 2 pistettä, KYLLÄ = 0 pistettä*)

Kontrollikysymykset:

7. Miten Pekka halusi hiuksensa leikattavan tarinassa? (*Samalla tavalla kuin ennenkin / nykyinen malli = 1 piste*)
8. Miten parturi leikkasi hiukset? (*Hieman lyhyemmiksi kuin Pekka pyysi = 1 piste*)

TARINA 12 (Faux pas)

Miika, yhdeksänvuotias koulupoika, oli juuri aloittanut uudessa koulussa. Hän oli yhdessä koulun vessakopissa. Joni ja Petteri tulivat sisään ja juttelivat lavuaarien edessä. Joni sanoi: “Tiedätkö sen uuden kaverin luokassamme? Hänen nimensä on Miika. Eikö hän näytäkin aika oudolta? Ja hän on niin lyhytkin!” Miika tuli ulos vessakopista, ja Joni ja Petteri näkivät hänet. Petteri sanoi: “Hei Miika! Oletko menossa pelaamaan jalkapalloa?”

Kysy:

1. Sanoiko joku jotain, mitä ei olisi pitänyt tai mikä oli kiusallista? (*KYLLÄ = 1 piste, EI = 0 pistettä*)
Jos vastaus on KYLLÄ, siirry kysymykseen 2. Jos EI, siirry kysymykseen 7.
2. Kuka sanoi jotain sellaista, mitä ei olisi pitänyt tai mikä oli kiusallista? (*Joni / Joni ja Petteri = 1 p*)
3. Miksi hänen ei olisi pitänyt sanoa sitä tai miksi se oli kiusallista? (*Koska Miika oli vessakopissa, ei saisi arvostella toista = 1 p*)
4. Miksi ajattelet hänen sanoneen niin? (*Ei tiennyt että Miika kuulisi = 1 p*)
5. Kun Joni jutteli Petterin kanssa, tiesikö hän, että Miika oli yhdessä vessakopeista? (*Ei = 1 p*)
6. Miltä luulet, että Miikasta tuntui? (*Loukkaantunut, pettynyt, surullinen, vihainen = 1 p*)

Kontrollikysymykset:

7. Missä Miika oli, kun Joni ja Petteri juttelivat? (*Vessakopissa = 1p*)
8. Mitä Joni sanoi Miikasta? (*Että näyttää oudolta ja on lyhyt = 1p*)

TARINA 14 (Faux pas)

Julia osti ystävälleen Annelle häälahjaksi kristallikulhon. Annella oli suuret häät, ja hääpari sai paljon lahjoja, joten niiden antajista oli vaikea pysyä perillä. Noin vuosi häiden jälkeen Julia oli Annen luona illallisilla. Julia pudotti vahingossa viinipullon kristallikulhoon, ja kulho särkyi. “Olen todella pahoillani. Rikoin kulhosi”, Julia sanoi. “Älä välitä”, Anne sanoi, “en ole koskaan pitänytkaan siitä. Joku antoi sen minulle häälahjaksi”.

Kysy:

1. Sanoiko joku jotain, mitä ei olisi pitänyt tai mikä oli kiusallista? (*KYLLÄ = 1 piste, EI = 0 pistettä*)
Jos vastaus on KYLLÄ, siirry kysymykseen 2. Jos EI, siirry kysymykseen 7.
2. Kuka sanoi jotain sellaista, mitä ei olisi pitänyt tai mikä oli kiusallista? (*Anne / emäntä / nainen joka meni naimisiin jne = 1 p*)
3. Miksi hänen ei olisi pitänyt sanoa sitä tai miksi se oli kiusallista? (*Koska juuri Julia oli ostanut kulhon häälahjaksi = 1 p*)
4. Miksi ajattelet hänen sanoneen niin? (*Ei tiennyt että kulho oli lahja Julialta = 1p*)
5. Muistiko Anne, että Julia oli antanut kulhon hänelle? (*Ei = 1p*)
6. Miltä luulet, että Juliasta tuntui? (*Pettynyt, surullinen, vihainen = 1 p*)

Kontrollikysymykset:

7. Mitä Julia antoi tarinassa Annelle häälahjaksi? (*Kristallikulho = 1p*)
8. Kuinka kulho meni rikki? (*Viinipullo putosi kristallikulhoon = 1p*)

TARINA 17 (Kontrolli)

Eeva odotti bussia bussipysäkillä. Bussi oli myöhässä, ja hän oli odottanut jo pitkään. Hän oli 65-vuotias, ja pitkään seisominen väsytti häntä. Kun bussi vihdoin tuli, se oli aivan täynnä, eikä siellä ollut yhtään istuinta vapaana. Hän näki naapurinsa Paulin seisovan bussin käytävällä. "Hei Eeva", tämä sanoi, "odotitko pitkään?" "Noin 20 minuuttia", Eeva vastasi. Eräs istumassa ollut nuori mies nousi ylös ja sanoi: "Rouva, haluaisitteko paikkani?"

Kysy:

1. Sanoiko joku jotain, mitä ei olisi pitänyt tai mikä oli kiusallista? (*EI = 2 pistettä, KYLLÄ = 0 pistettä*)

Kontrollikysymykset:

7. Miksi Eeva odotti 20 min bussipysäkillä? (*Bussi oli myöhässä = 1 p*)
8. Oliko bussissa yhtään vapaita paikkoja, kun hän pääsi sisään? (*Ei = 1 p*)

TARINA 18 (Faux pas)

Risto oli juuri aloittanut uudessa työpaikassa. Eräänä päivänä hän jutteli kahvihuoneessa uuden työkaverinsa Antin kanssa. "Mitä vaimosi tekee työkseen?" Antti kysyi. "Hän on asianajaja", Risto vastasi. Hetkeä myöhemmin Kirsi tuli kahvihuoneeseen ja vaikutti hermostuneelta. "Olipa todella rasittava puhelu", hän sanoi. "Kaikki asianajajat ovat röyhkeitä ja ahneita! En voi sietää heitä." "Haluaisitko tulla katsomaan näitä raportteja?" Antti kysyi Kirsiltä. "En nyt", tämä vastasi, "tarvitsen kupin kahvia".

Kysy:

1. Sanoiko joku jotain, mitä ei olisi pitänyt tai mikä oli kiusallista? (*KYLLÄ = 1 piste, EI = 0 pistettä*)
Jos vastaus on KYLLÄ, siirry kysymykseen 2. Jos EI, siirry kysymykseen 7.
2. Kuka sanoi jotain sellaista, mitä ei olisi pitänyt tai mikä oli kiusallista? (*Kirsi / nainen / nainen joka oli huonolla tuulella jne. = 1 p*)
3. Miksi hänen ei olisi pitänyt sanoa sitä tai miksi se oli kiusallista? (*Koska Risto oli juuri kertonut vaimonsa olevan asianajaja, työkaveri on naimisissa asianajajan kanssa = 1 p*)
4. Miksi ajattelet hänen sanoneen niin? (*Ei tiennyt, että Riston vaimo on asianajaja = 1 p*)
5. Tiesikö Kirsi, että Riston vaimo oli asianajaja? (*Ei = 1 p*)
6. Miltä luulet, että Ristosta tuntui? (*Harmissaan, vihainen, pettynyt = 1 p*)

Kontrollikysymykset:

7. Mitä Riston vaimo teki työkseen tarinassa? (*Asianajaja = 1 p*)
8. Missä Risto ja Antti keskustelivat? (*Kahvihuoneessa = 1 p*)

TARINA 19 (Kontrolli)

Riku oli ostanut uuden auton, punaisen Peugeotin. Jo muutaman viikon kuluttua hän peruutti sen naapurinsa Teron vanhan Volvon kylkeen. Rikun uudelle autolle ei käynyt kuinkaan, eikä Teronkaan autoon tullut suurta vahinkoa, vain naarmu renkaan yläpuolelle. Riku meni kuitenkin naapurinsa luo ja koputti oveen. Kun Tero avasi, Riku sanoi: “Olen todella pahoillani. Naarmutin autoasi.” Tero vilkaisi autoa ja vastasi: “Älä huoli, sehän oli vahinko.”

Kysy:

1. Sanoiko joku jotain, mitä ei olisi pitänyt tai mikä oli kiusallista? (*EI = 2 pistettä, KYLLÄ = 0 pistettä*)

Kontrollikysymykset:

7. Mitä Riku teki tarinassa Teron autolle? (*Peruutti Teron auton kylkeen = 1 p*)
8. Mitä Tero vastasi Rikulle? (*Älä huoli, sehän oli vahinko = 1 p*)

Etikettivirhetestin pisteytys

Ensinnäkin, käytä maalaisjärkeä. Tarinat 2, 12, 14 ja 18 sisältävät etikettivirheen (faux pas'n), ja tutkittava saa jokaisesta oikeasta vastauksesta **1 pisteen** näissä tarinoissa.

Ensimmäinen kysymys: Sanoiko joku jotain, mitä ei olisi pitänyt sanoa tai mikä oli kiusallista? (1 piste Faux Pas -tarinat ja 2 pistettä Kontrollitarinat)

Etikettivirhekertomukset: 2, 12, 14 ja 18
Kontrollikertomukset: 3, 5, 17 ja 19

Oikein: Kyllä
Oikein: Ei

Väärin: Ei
Väärin: Kyllä

Toinen kysymys: Kuka sanoi jotain sellaista, mitä ei olisi pitänyt tai mikä oli kiusallista? (1 piste)

Mikä tahansa vastaus, joka selvästi tunnistaa oikean henkilön, on oikein.

Kertomus 2 yllätysjuhlista: Saara / nainen, joka läikäytti kahvia

Kertomus 12 uudesta pojasta koulussa: Joni / Joni ja Petteri

Kertomus 14 kristallimaljasta: Anne / emäntä / nainen joka meni naimisiin jne.

Kertomus 18 asianajajasta: Kirsi / nainen, nainen joka oli huonolla tuulella, jne.

Tutkittavilta, jotka vastaavat "ei" ensimmäiseen kysymykseen, ei kysytä toista kysymystä ja näin ollen he saavat 0 pistettä.

Kolmas kysymys: Miksi sitä ei olisi pitänyt sanoa tai miksi se oli kiusallista? (1 piste)

Mikä tahansa vastaus, joka osoittaa etikettivirheen ymmärtämisen, on hyväksyttävä. Tutkittavan ei tarvitse selvästi mainita kuvausta mielentilasta, kuten esimerkiksi: *"Hän ei tiennyt miehestä, joka sairasti syöpää, mutta kaikki muut tiesivät."* Riittää, jos hän sanoo esimerkiksi: *"Koska työkaveri on naimisissa asianajajan kanssa (18)".* Kysymys pisteytetään vääräksi, jos vastaus ei osoita tutkittavan ymmärtäneen etikettivirhettä, joka tarkoittaa siis sitä, että kertomuksen kommentissa on jotain loukkaavaa. Esimerkkejä potilailta, joilla on amygdalavaurio: *"Kirsi ei olisi saanut sanoa, että hän haluaa kupin kahvia."* Vastauksesta ei käy ilmi, että Kirsi loukkasi Ristoa.

Tutkittavilta, jotka vastaavat "ei" ensimmäiseen kysymykseen, ei kysytä kolmatta kysymystä ja näin ollen tämä kohta pisteytetään 0 pistettä.

Neljäs kysymys: Miksi ajattelet hänen sanoneen niin? (1 piste)

Vastaus, joka osoittaa etikettivirheen ymmärtämisen, on hyväksyttävä. Jos tutkittavan vastaus osoittaa hänen ymmärtävän, että joku kertomuksen henkilöistä ei tiedä tai huomaa jotain, on vastaus

oikein, vaikkei mielentilaa suoraan vastauksessa mainittaisikaan. Kysymys pisteytetään vääräksi, jos tutkittava vaikuttaa ajattelevan, että kertomuksen henkilö sanoi sen tahallaan.

Muutamia potilasesimerkkejä: *“Hän yritti tehdä Helenan kateelliseksi.”* Potilas muistaa väärin tai sekoittaa asioita, ei mainintaa yllätysjuhlista. Jotkut potilaat sanovat vain: *“En tiedä”*, mistä saa myös 0 pistettä.

Viides kysymys: Tiesikö X että Y...? (1 piste)

Tämä kysymys testaa, ymmärtääkö tutkittava, että etikettivirhe oli tahaton. Pisteytys on suoraviivainen.

Kuudes kysymys: Miltä luulet, että X:stä tuntui? (1 piste)

Testaa tutkittavan empatiakykyä kertomuksen henkilöitä kohtaan. Tämän pitäisi tuoda esiin loukkaantumisen, vihan, häpeän, pettymyksen tunteita.

Seitsemäs ja kahdeksas kysymys: Kontrollikysymykset (1 piste)

Nämä kysymykset selvittävät, onko tutkittava sekoittanut tai unohtanut kertomuksen yksityiskohtia. Vastaukset ovat melko selviä. **Kontrollikysymykset pisteytetään erikseen muista kysymyksistä.**

Esimerkkejä etikettivirhekertomuksista:

- Kenelle Helenan aviomies suunnitteli yllätysjuhlia? (2) Helenalle
- Missä Miika oli, kun Joni ja Petteri juttelivat? (12) Vessakopissa
- Mitä Julia antoi Annelle häälahjaksi? (14) Kristallikulhon, kulhon
- Mitä Riston vaimo teki työkseen? (18) Hän oli asianajaja.

Esimerkiksi dorsolateraaliset frontaalipotilaat vastaavat näihin kysymyksiin usein väärin. Eräs potilas sanoi, että yllätysjuhlat olivat Saaralle. Helena oli loukkaantunut, koska hänen miehensä järjesti yllätysjuhlia toiselle naiselle, ja epäili, että näillä oli suhde.

Kaikille tutkittaville esitetään nämä kysymykset, vaikka he vastaisivat “ei” ensimmäiseen kysymykseen.

Tutkittava voi saada **etikettivirheen sisältävien** tarinoiden (4 tarinaa) etikettivirheeseen liittyvistä kysymyksistä yhteensä **24 pistettä**. Jos tutkittava vastaa ”ei” tarinan ensimmäiseen kysymykseen, hän ei saa yhtään pistettä koko tarinan etikettivirhekysymyksistä. **Kontrollitarinoissa** (4 tarinaa) tutkittava saa kaksi pistettä, jos hän vastaa oikein, että mitään kiusallista ei sanottu. Tutkittava saa nolla pistettä, jos hän sanoo, että joku sanoi jotain kiusallista. Kontrollitarinoiden etikettivirhekysymyksistä voi saada yhteensä **8 pistettä**.

Jokaisesta oikein vastatusta **kontrollikysymyksestä** saa yhden pisteen.

Erittele pisteet etikettivirheen sisältävien tarinoiden etikettivirhekysymyksistä ja kontrollikysymyksistä, sekä kontrollitarinoiden etikettivirhekysymyksistä ja kontrollikysymyksistä. Näin saadaan selville, tekeekö tutkittava enemmän etikettivirheisiin liittyviä virheitä (mielenmallivirheitä) vai asiasisältöä koskeviin kontrollikysymyksiin liittyviä virheitä.

Jos tutkittava vastaa väärin johonkin kontrollikysymykseen, tulee muut kyseisen kertomuksen mahdolliset virheet tulkita huolella. Tämän kertomuksen vastaukset voi jättää käsittelemättä ja pisteyttää muut kertomukset laskien oikeiden vastausten osuus jäljelle jäävien maksimipisteiden perusteella.

Ristiriitaisuudet ensimmäisen ja viidennen kysymyksen välillä täytyy huomioida.